

УДК 338.45:332.142.4(477.6)

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.208.52-62>**Шепель Т.В.**

кандидат економічних наук

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Shepel Tetiana

PhD in Economic Sc.

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas University

<https://orcid.org/0000-0001-5286-3754>

ДОНБАС – ГОЛОВНА ЕНЕРГЕТИЧНА АРТЕРІЯ УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ, СУЧАСНИЙ СТАН, ВИКЛИКИ ТА НАСЛІДКИ ВІЙНИ

Стаття присвячена комплексному аналізу трансформації енергетичної інфраструктури Донбасу в умовах тривалої російсько-української війни та її наслідків для національної енергетичної безпеки. Розкрито історико-географічні, геологічні та економічні передумови формування Донбасу як провідного індустріального центру України, що відігравав вирішальну роль у функціонуванні паливно-енергетичного комплексу держави. Проаналізовано сучасний стан промисловості та ресурсної бази регіону, динаміку скорочення видобутку вугілля, руйнування шахт та ін., що спричинили критичне падіння промислової активності й посилили технологічні, економічні та екологічні ризики. Розглянуто питання стратегічного значення сланцевого газу Юзівської площі. Визначено сучасні підходи до оцінювання стійкості енергетичних систем у період війни, а також сформульовано напрями подальших досліджень.

Ключові слова: енергетика, енергетична інфраструктура, вугілля, промисловість, російсько-українська війна.

DONBAS – THE MAIN ENERGY ARTERY OF UKRAINE: REGIONAL ASPECT, CURRENT STATE, CHALLENGES AND CONSEQUENCES OF THE WAR

The article is devoted to a comprehensive analysis of the transformation of the energy infrastructure of Donbas in the conditions of the protracted Russian-Ukrainian war and its consequences for national energy security. The historical, geographical, geological and economic prerequisites for the formation of Donbas as a leading industrial center of Ukraine, which played a decisive role in the functioning of the fuel and energy complex of the state, are revealed. The current state of the industry and resource base of the region, the dynamics of the reduction in coal production, the destruction of mines, etc., which caused a critical decline in industrial activity and increased technological, economic and environmental risks, are analyzed. The large-scale consequences of the destruction of thermal power plants, logistics chains, industrial nodes and transport infrastructure, which actually paralyzed the renewability of production capacities, are highlighted. Considerable attention is paid to the analysis of the loss of generation capacities, degradation and flooding of the mine fund, pollution of water resources and the formation of long-term threats to the technogenic and ecological security of the region. Separately, the issue of the strategic importance of the Yuzivska shale gas field, which could become one of the key factors in Ukraine's energy independence and significantly affect the configuration of the European energy market, is considered. Modern approaches to assessing the stability of energy systems during the war are identified, and directions for further research that remain insufficiently developed are formulated. It is substantiated that the war in Donbas had not only geopolitical, but also distinct resource-economic reasons associated with the desire to control deposits, mines, energy infrastructure and industrial centers.. Strategic directions for reconstruction are proposed. The article emphasizes the importance of a comprehensive view of Donbas not as a destroyed industrial region, but as a territory of future recovery and development, which has the potential to become a modernized energy hub of Ukraine after the end of the war.

Keywords: energy, energy infrastructure, coal, industry, russian-ukrainian war.

JEL classification: R10; R12; D74.

Постановка проблеми. Територія східної України у науковій та суспільній практиці стабільно корелює з поняттям «Донбас», яке має комплексний характер і охоплює географічні, економічні, геологічні та ін.

параметри регіону. Протягом тривалого періоду часу, одним із ключових візуальних індикаторів індустріалізованого ландшафту Донбасу слугували терикони - техногенні форми рельєфу, що є результатом інтенсивної

ISSN друкованої версії: 2224-6282

ISSN електронної версії: 2224-6290

© Шепель Т.В., 2025

вугільної видобувної діяльності.

Концентрація значних запасів кам'яного вугілля, розвинена система енергетичної інфраструктури, а також потужний промисловий потенціал регіону зумовили його стратегічне значення не лише на внутрішньодержавному, а й - міжнародному рівні. Проте, з початком збройної агресії росії проти України, територія Донецької області перетворилася на одну з найвразливіших, де руйнування інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів та втрата контролю над частиною енергетичних об'єктів, створили серйозні загрози для енергетичної безпеки країни.

Сучасний стан регіону характеризується складною комбінацією економічних, екологічних та соціальних викликів, що сформувалися внаслідок тривалої війни. Втрата видобувних потужностей, деградація шахт та ризики техногенних катастроф вимагають наукового переосмислення ролі Донбасу в енергетичній системі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публікаційна активність, присвячена аналізу енергетичної інфраструктури України в умовах війни, демонструє зростаючий науковий інтерес до проблем стійкості, адаптивності та трансформації енергетичних систем, особливо в контексті регіонів із традиційно високим промислово-енергетичним навантаженням, таких як Донбас.

Наукові дослідження провідних вчених та енергетичних аналітиків, серед яких: М. Гончар, В. Воронко, А. Мазаракі, О. Шевченко, Ю. Слюсаренко, В. Пшибельський, С. Гржелінський, приділяють увагу питанням стійкості енергетичного сектору України, охоплюють як загальнонаціональні питання функціонування енергетичної системи в умовах багатовимірних загроз, так і регіональні аспекти втрати та можливого відновлення генерувальних потужностей.

Окремий пласт досліджень присвячено енергетичній складовій Донбасу, регіону, який традиційно забезпечував значну частку теплової генерації та вугільного ресурсу країни. У працях Е. Лібанової, В. Ляшенко, О. Вишневського, В. Чеботарьова, О. Кисельової, Ю. Кисельова та інших сучасних дослідників енергетичної політики, розглядаються структурні зміни паливно-енергетичного комплексу Донецького басейну.

Водночас, залишаються малодослідженими аспекти енергетичного комплексу Донбасу в умовах часткової окупації:

- прогнозування довгострокових змін енергетичного балансу України у зв'язку з втратою частини вугільних ресурсів та генераційних потужностей;
- моделювання ризиків для магістральних енергетичних мереж, які проходять поблизу зони бойових дій;
- питання післявоєнної інтеграції тощо.

Мета статті полягає у комплексному дослідженні регіонального виміру енергетичної інфраструктури, аналізу причин і наслідків її трансформації, визначенні оцінки викликів воєнного часу та стратегічних рішень, щодо можливості забезпечення відновлення енергетичного сектору в довгостроковій перспективі.

Методи дослідження. Наукове дослідження здійснювалося з використанням наступних методів: історико – географічного – під час дослідження Донбасу, як провідного індустріально – енергетичного регіону України; геологічного та стратиграфічного - при дослідженні процесів формування кам'яного вугілля Донецького басейну та його ресурсного потенціалу; статистичного - під час проведення аналізу динаміки видобутку вугілля, промислового виробництва та економічних показників; аналізу офіційних і наукових джерел - при узагальненні даних державної статистики, наукових публікацій та аналітичних матеріалів, щодо енергетичної інфраструктури досліджуваного регіону; порівняльного - при зіставленні показників промислового розвитку регіонів України до початку війни та в умовах збройної агресії; картографічного - під час дослідження просторового розміщення корисних копалин, промислових об'єктів і тимчасово окупованих територій; аналітико-прогностичного - при визначенні можливих напрямів післявоєнного відновлення енергетичного сектору Донбасу та його ролі в енергетичній безпеці України.

Виклад основних результатів дослідження. Донбас – географічний регіон Донецького вугільного басейну України, один із найрозвинутіших промислових комплексів України, зі значними природними ресурсами та потужним виробничим потенціалом. Він розташований на сході України, який охоплює більшу частину Донецької області, частину - Луганської, східні райони Дніпропетровської та Харківської областей. Він упродовж десятиліть відігравав роль провідного енергетичного центру України, формуючи основу паливно-енергетичного комплексу держави, забезпечуючи її стабільність. Основа економіки Донбасу - кам'яне вугілля з Донецького вугільного басейну, проте сировинну базу для промисловості – забезпечують і інші корисні копалини [1-4].

Геологічна історія формування Донецького басейну становить понад мільярд років і відображає складні тектонічні, кліматичні та біологічні процеси, що послідовно змінювали одне одного й у підсумку зумовили виникнення величезних покладів корисних копалин, насамперед кам'яного вугілля. Його формування розглядається як результат багатостадійної еволюції палеогеографічних умов у межах Донецької геосинкліналі, що охоплює проміжок від девону до кінця карбону. Новітні стратиграфічні, палеоботанічні й геохімічні дослідження підтверджують, що вуглеонакопичення на Донбасі було тісно пов'язане з ритмічними тектонічними опусканнями, змінами морських і континентальних режимів та стабільним теплим кліматом пізнього палеозою [2-5].

На етапі девону, в межах регіону, домінували нерівномірні тектонічні рухи, що сприяли накопиченню потужних глинистих і карбонатних товщ та створювали фаціальне різноманіття - від континентальних до відкритоморських. Саме вони сформували геологічну основу майбутнього вугленосного комплексу.

Проте вирішальну роль у вуглеутворенні відіграв карбон, коли Донбас опинився в зоні інтенсивного

прогину, а морські трансгресії чергувалися з регресіями, що приводило до періодичного формування болотних екосистем [2]. Висока вологість, відсутність різких сезонних коливань та багаті на органіку заболочені низини — створювали оптимальне середовище для розвитку вуглеутворюючих фітоценозів, домінованих гігантськими деревоподібними, плауноподібними, хвощеподібними та папоротеподібними рослинами.

У теплих і вологих кліматичних умовах давніх заболочених територій відбувалося інтенсивне накопичення рослинної біомаси — деревоподібних папоротей, мохів та інших наземних рослин. Після відмирання їхні рештки осідали на дно боліт і протягом мільйонів років зазнавали руйнування, ущільнення та мікробіологічного розкладу.

Ці процеси спричиняли обвуглювання — поступове збільшення частки вуглецю в органічній речовині та втрату інших елементів (кисню, водню, азоту). Поглиблення шарів відкладів, їх покриття мулом і піском, а також вплив тиску й внутрішнього тепла Землі перетворювали торфоподібну масу спочатку на буре, а

згодом на кам'яне вугілля та антрацит. Вміст вуглецю послідовно зростає: у бурому вугіллі — близько 61%, у кам'яному — 83%, в антрациті — до 97% [6-9].

Упродовж кам'яновугільного періоду територія сучасного Донбасу пережила не одну сотню циклів морських трансгресій і відступань моря, що зумовило багаторазове заболочення та формування понад двохсот вугільних пластів [10].

На початок XXI ст., в Україні, зафіксовано понад 20 тис. родовищ та 117 видів корисних копалин. Найбільше економічне значення мають кам'яне вугілля, нафта і газ, залізні і марганцеві руди, кам'яна і калійна солі, нерудні будівельні матеріали тощо [3].

Значні запаси різноманітних корисних копалин, серед яких, найвищий відсоток в структурі, розташовані саме в Донецькому басейні:

- ✓ вугілля (Донбас);
- ✓ залізні руди (Криворізький басейн);
- ✓ марганцеві руди (Нікопольський басейн, перше місце у світі за підтвердженими запасами);
- ✓ графіт (Український щит) та ін. [11] (рис. 1).

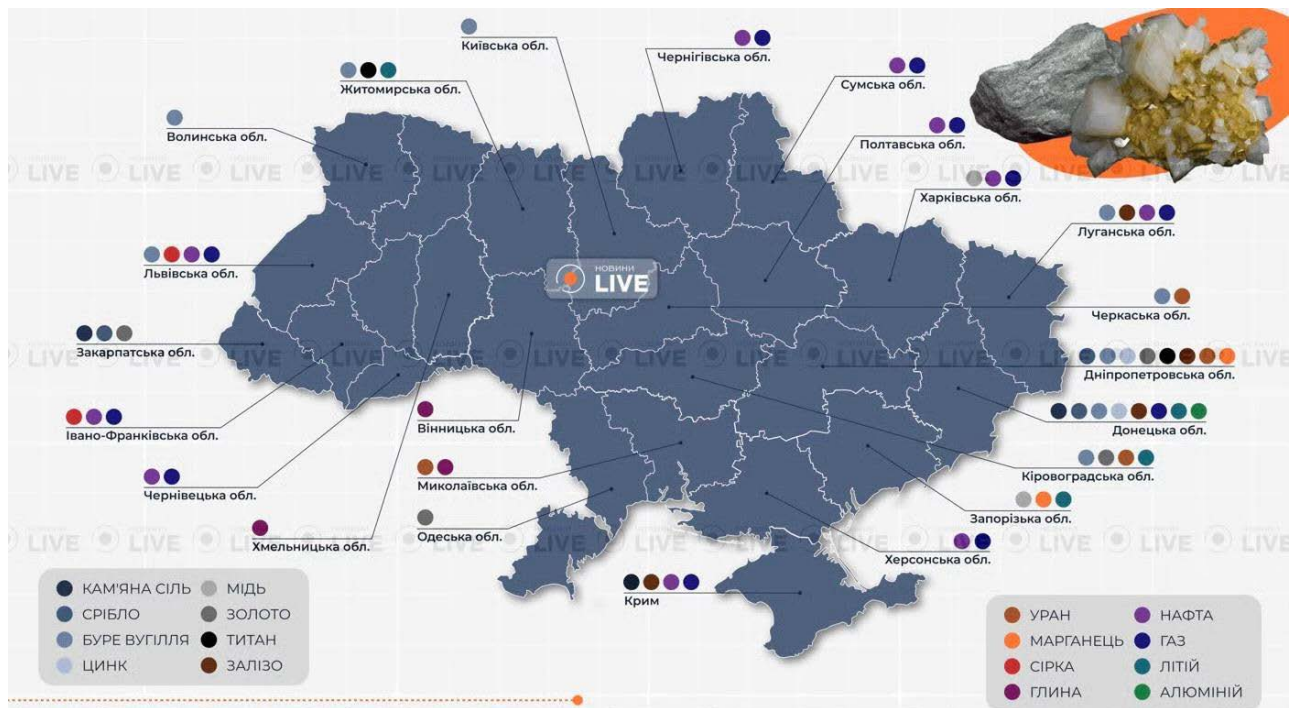

Рис. 1. Родовища корисних копалин України
Джерело: сформовано автором [11]

За запасами й видобутком залізних, марганцевих, титано-цирконієвих руд, багатьох видів неметалевої сировини, Україна наприкінці 20 ст. посідала провідне місце серед країн пострадянського простору, Європи й світу [4].

До кола провідних мінерально-сировинних держав світу входить і Україна, у надрах якої на початок XXI ст. було зосереджено близько 5% світового мінерально-сировинного потенціалу.

Такий показник зумовлений значним різноманіттям корисних копалин, великими запасами залізних і марганцевих руд, а також наявністю родовищ урану, вугілля, природного газу та будівельних матеріалів.

Завдяки цьому країна традиційно відігравала важливу роль у забезпеченні ресурсами як власної економіки, так і міжнародних ринків.

Станом на 01.01.2019 на території нашої держави, налічувалося 2 233 родовища горючих корисних копалин:

- 147—рудних;
- 4 676—нерудних;
- 1 705—родовищ підземних вод, лікувальних грязей та ропи.

До 2014 року, в Україні у значних обсягах видобувалося:

- ❖ кам'яне вугілля (2% світового видобутку),

- ❖ залізні та марганцеві руди (4% - 10% світового видобутку),
- ❖ графіт (4% світового видобутку),
- ❖ каолін (18% світового видобутку),
- ❖ уранові (2% світового видобутку) та ін.

Від реалізації мінерально-сировинної продукції (у першу чергу, чорних металів та виробів із них) Україна отримувала близько третини експортної виручки [11].

Донецька і Луганська області - великі економічні області. Рівень їх економіки, істотною мірою, завжди визначав промисловий потенціал країни. За підсумками 2012 р. питома вага регіонів у структурі національного ВВП становила: Донецької області – 12,4%, Луганської – 4,4% [12-13].

У структурі промислового виробництва України,

частка Донбасу становила 24,6%, зокрема Донецької області — 18,5%, а Луганської — 6,1%. Обсяг реалізованої промислової продукції за січень-грудень 2013 року та індекс обороту (реалізації) в Україні [14].

На території Донецької області функціонувало понад 2000 промислових підприємств (рис. 2), серед яких приблизно 800 належали до найбільших у державі [15].

До початку активних бойових дій Донецька та Луганська області забезпечували понад 23% загального обсягу експортних надходжень України.

У межах двох областей зосереджено понад 90% покладів кам'яного вугілля, харчової солі та вогнетривких глин, близько 15% запасів руд чорних металів, а також понад 60% покладів ртуті [3, 6].

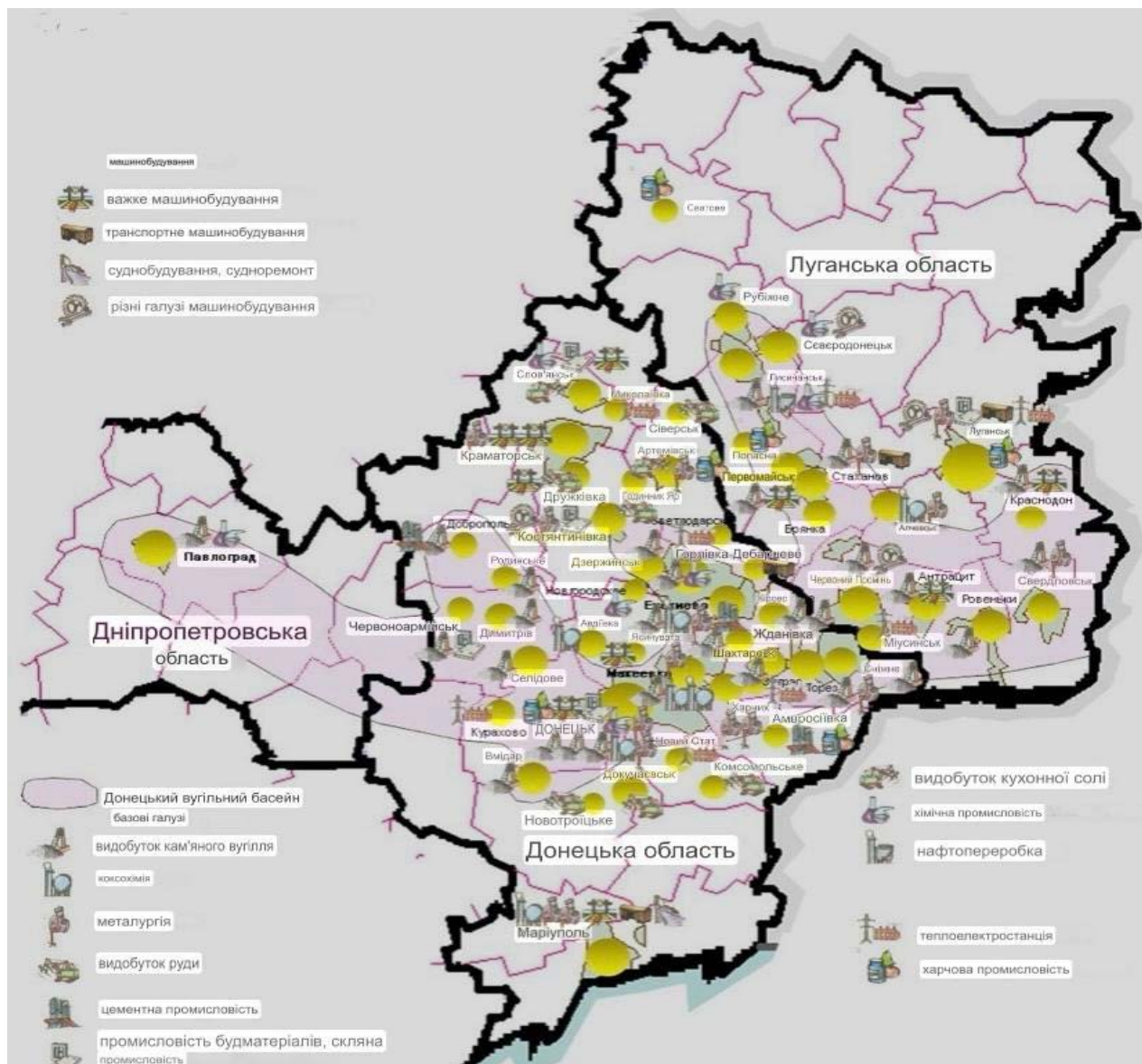

Рис. 2. Промисловий потенціал українського Донбасу до 2014 р.

Джерело: сформовано автором [15]

Україна володіє значними запасами природного газу, які, за даними геологічних досліджень, можуть сягати близько 1,3 трлн кубометрів. Окрім цього,

експерти відзначають, про великі масштаби сланцевого газу в м. Слов'янськ Донецької області. Його запаси можуть кардинально змінити енергетику не

тільки України, а й всієї Європи. Потужні ресурси в майбутньому можуть перетворити енергетичну карту світу та економічну стабільність України, адже

Юзівська площа – це таємний сланцевий скарб української землі, який розташований на площі 7 886 км² (рис. 3).

Рис. 3. Юзівська ділянка Дніпровсько-Донецького басейну
Джерело: сформовано автором [16]

До повномасштабного вторгнення, Проект Юзівської площі в перспективі означав великий обсяг інвестицій у прифронтові території, створення нових робочих місць, податкові відрахування до місцевих бюджетів. За оцінкою наявної геологічної інформації, Юзівська ділянка має значний видобувний потенціал. Ключовою розгадкою є розуміння, чому саме Донбас і став гарячою точкою на карті України.

Місто Донецьк виконувало функції провідного економічного та фінансового центру східної частини України та характеризувалося високим рівнем ділової активності. У місті було зареєстровано кілька десятків підприємств, що входили до переліку найбільших у державі.

До 2014 р. на Донбасі було зареєстровано кілька десятків підприємств зі списку найбільших компаній українського Forbes: «Метінвест», «Індустріальний союз Донбасу», «Донецьксталь», «Лемтранс», МАКО, «Донецький електрометалургійний завод», «Луганськтепловоз», «Ліа» та ін. [15].

У регіоні, Донецьк за обсягами виробництва, посідав друге місце після Маріуполя – найбільш розвиненого промислового міста на Донбасі. Разом із Макіївкою місто утворювало найбільший в Україні Донецько-Макіївський промисловий вузол, у якому зосереджені вугільна, металургійна промисловість і машинобудування. У Луганську було розташовано близько 30 промислових підприємств, третина з них припадала на

машинобудування, авіаційно-ремонтний завод і ще третина – на металургію [1, 10, 14, 15].

В цілому, регіон мав значні показники урбанізації в Україні. За даними каталогу провідних підприємств України основними перевагами Донбасу були такі, що зображені на рис. 4 [1, 10, 15].

Війна на Сході України відмежувала якісно налагоджений етап розвитку промислового – енергетичного сектору регіону. Події, що відбуваються в Україні, внаслідок агресії росії, призвели до значних руйнувань в енергетичному секторі. Знищення інфраструктури та виробничих потужностей, зокрема об'єктів енергетики, створюють серйозну загрозу для національної безпеки країни [17].

Безпосередньо, бойові дії на Донбасі, які розпочалися 12 квітня 2014 р, диверсійними загонами, керованими офіцерами сил спеціальних операцій росії в містах Слов'янська, Краматорська, Дружківки, згодом взяли під контроль Горлівку, Макіївку, Алчевськ та ряд інших міст і селищ Донбасу [18].

Протягом 2014 р. та у січні 2015 р. у Донецькій та Луганській областях виробництво знизилося в усіх без винятку основних видах промислової діяльності. Показники індексів промислової продукції провідних регіонів України згруповані за рівнем промислового розвитку (рис. 5), показники обсягу реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) без ПДВ і акцизів (табл. 1).

Рис. 4. Переваги Донецької та Луганської областей, що визначали значущість і специфіку регіону
Джерело: сформовано автором [1; 10; 14; 15]

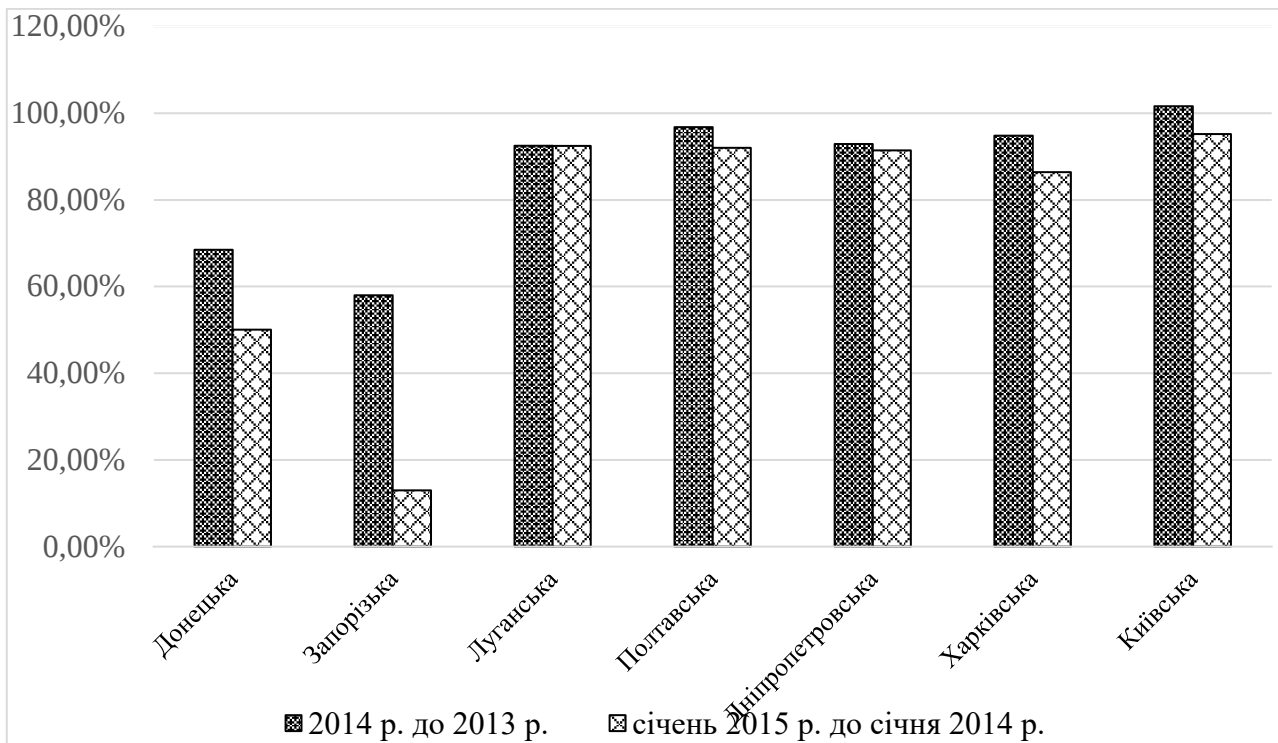

Рис. 5. Порівняння індексів промислової продукції в областях України із високим та середнім рівнями промислового розвитку (2014 p. до 2013 p.; січень 2015 p. до січня 2014 p.), %
Джерело: розроблено автором [19]

Таблиця 1

Основні показники промислового виробництва регіонів України з різними рівнями промислового розвитку, 2012 р.– січень 2015 р.

Області України	Обсяг реалізованої промислової продукції						Індекси промислової продукції по регіонах, %		
	2013 р.		2014 р.		Січень 2015 р.		2015р. до 2014р.	2014 р. до 2013 р.	2013 р. до 2012 р.
	млн. грн	%	млн.грн	%	млн.грн	%			
<i>Області, з високим рівнем промислового розвитку</i>									
Донецька	205594,1	18,5	179617,3	15,1	11132,8	11,7	50,1	68,5	93,6
Луганська	67739,6	6,1	45411,2	3,8	1355,8	1,4	13,0	58,0	91,1
Дніпропетровська	202318,2	18,2	237123,4	20,0	21372,7	22,5	92,5	92,5	98,5
Запорізька	75835,2	6,8	94205,7	7,9	8697,2	9,2	92,0	96,8	97,1
Полтавська	63645,5	5,7	79303,9	6,7	5429,9	5,7	91,4	92,9	94,7
<i>Області із середнім рівнем промислового розвитку</i>									
Харківська	62814,5	5,7	72357,5	6,1	5750,7	6,1	86,4	94,8	94,5
Київська	40280,2	3,6	48105,0	4,1	4057,9	4,3	95,2	101,6	99,1
Україна	1109423	100	1186013	100	95039,7	100	78,7	89,9	95,7

Джерело: розроблено автором [12, 19]

На Донецьку та Луганську області, за різними оцінками, припадало близько 23-27% від загального експорту України. У 2014 р. порівняно з 2013 р. спостерігалось значне зниження обсягів промислової продукції у таких видах діяльності:

- ✓ видобуток неенергетичних корисних копалин і розробка кар'єрів (- 15,7%);
- ✓ виробництво, передача та розподіл електроенергії (- 18,3%);
- ✓ металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів (- 27,7%);
- ✓ вугільна промисловість (- 36,8%);
- ✓ виробництво будівельних матеріалів та іншої неметалевої мінеральної продукції (- 32,3%);

- ✓ машинобудування (- 41,1%);
- ✓ виробництво хімічних речовин і хімічної продукції (- 47,5%) [19].

Наслідки військової агресії росії, впродовж 11 років, для енергетичного сектору України є значними. Підприємства, розташовані у зоні бойових дій або на окупованих територіях, були змушені зупинити свою діяльність. Частина виробничих потужностей була повністю зруйнована або зазнала серйозних пошкоджень. Це призвело до ускладнення доступу до сировини і ринків збуту, що вдарило по економічній активності регіону та країни в цілому. Станом на 24 липня 2025 р. тимчасово окупована площа Донецької області становить 17 084 км² або 67,2% (рис. 6) [20-22].

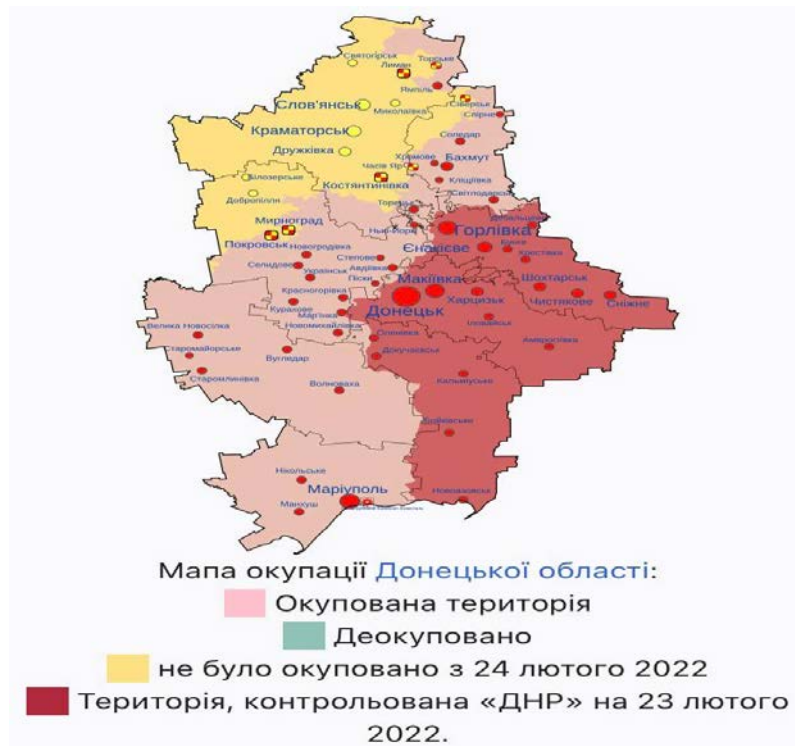

Рис. 6. Мапа окупації Донецької області

Джерело: розроблено автором [23]

Донбас, колись один із найбільших центрів вугільної промисловості Європи, сьогодні опинився без шахт. Через затяжну війну та деградацію галузі, Україна втратила значну частину видобутку вугілля та промислового потенціалу регіону. Великі підприємства, які десятиліттями годували міста та забезпечували роботою тисячі шахтарів, зруйновані або призупинили роботу. Держава втратила чималий обсяг видобутку вугілля й інших корисних копалин, які нині залишились на окупованих територіях, або перебувають в зоні активних бойових дій [24-25].

Станом на 2013 рік на території України працювало 145 шахт, які давали 83,6 млн тонн вугілля. Уже в 2014 р., з початком війни, видобуток скоротився до 65 млн тонн, а наприкінці 2024 р. — до 22,9 млн тонн області [24, 25, 27].

У перші місяці 2025 р. видобуток становив 10,5 млн тонн, причому середня зольність перевищувала 40%. Державні шахти піднімають лише 3 тис. тонн на добу, тоді як підприємства ДТЕК — близько 45 тис. тонн. Втім, загальний спад видобутку в Україні набув критичного рівня через повну втрату низки ключових шахт, серед яких — «Краснолиманська», шахтоуправління «Покровське» та «Капітальна» [24-25].

У середині 2024 року «Краснолиманська» видавала до 100 тис. тонн щомісяця, а за дев'ять місяців того року її дохід сягав понад 2 млрд грн, хоч підприємство й працювало зі збитками у 78 млн грн. Раніше шахта була прибутковою [24, 25, 27].

Підприємство зазнало суттєвих руйнувань від російських ударів, а ще 2019 р. зупинило роботу через кризу збуту українського вугілля. Шахтоуправління «Покровське» (група «Метінвест»), розташоване біля Піщаного та Удачного, було єдиним джерелом коксівного вугілля в Україні — стратегічно важливого для металургії. Запаси там оцінювали у 200 млн тонн із потенціалом розробки понад чотири десятиліття.

Восени 2024 р. підприємство видобувало 17 тис. тонн марки К на добу-показник, якому не було аналогів ані на Донеччині, ані в усій Європі. Однак постійні обстріли та близькість фронту з грудня 2024 р. змусили підприємство зупинитися. У квітні 2025 р. через масовані удари були знищені виробничі та адміністративні будівлі, обладнання вигоріло. Це зумовило потребу імпортувати коксівне вугілля, підвищуючи собівартість української сталі. Нині від цих колись унікальних шахт залишилися лише руїни [24].

Шахта «Капітальна» в Мирнограді — одне з найбільших вугільних підприємств Європи. Її проектна потужність сягала 8 млн тонн на рік. Від 2022 р. видобуток різко впав, а з жовтня 2024 р. роботу зупинено остаточно [30].

Підприємства ДП «Луганськвугілля» також знищені. Шахта «Білоріченська», що залишилася поряд, зараз видобуває лише 1–1,5 тис. тонн вугілля марки Т, але його окупанти вивозять у Ростовську область, де воно спалюється на Новочеркаській ТЕС. Частина сортового вугілля нелегально потрапляє до Туреччини та далі в Іспанію, Грецію, інші країни ЄС — під виглядом російського [28].

У Лисичанську та Первомайську затоплено по чотири шахти — забруднені води через зруйновану Попаснянську фільтрувальну станцію потрапляють до Сіверського Дінця, що несе їх далі на територію РФ і в Азовське море.

Україна переживає найбільшу кризу вугільної промисловості за час незалежності. Сьогодні працюють лише близько 30 шахт, тоді як абсолютна більшість залишилася на окупованих територіях. До 2014 року функціонувало 145 шахт, які забезпечували 176 млн тонн видобутку, і понад 90% з них розташовувалися у Луганській та Донецькій областях [27].

Станом на 2015 рік, видобуток скоротився більш ніж удвічі — до 65 млн тонн, а у 2024 році впав до 22,9 млн тонн. Загалом український видобуток зменшився у вісім разів за десятиліття. На тимчасово окупованих територіях залишилося 115 шахт, зокрема найпотужніші підприємства країни [27].

На Луганщині та Донеччині окупаційні адміністрації практично повністю знищили шахтну інфраструктуру. Більшість підприємств затоплені, воду ніхто не відкачує. У містах Хрустальне, Антрацит, Ровеньки знищено або зупинено майже всі шахти. Вугілля «Антрацит» видобувають у мізерних обсягах, порівняно з довоєнними. Брудні шахтні води виходять на поверхню, руйнуючи будинки, дороги та цілі квартали. [19, 24, 7]

Унаслідок війни Донбас утратив не лише шахти, а й теплові електростанції, металургійні й машинобудівні підприємства. Видобуток зберігся лише частково й здійснюється за вкрай складних умов.

Висновки. Донбас упродовж тривалого часу був стратегічним ресурсним та енергетичним регіоном України. Російська агресія 2014–2025 рр. призвела до безпрецедентних руйнувань енергетичної та промислової інфраструктури регіону. Бойові дії, окупація, знищення шахт, зупинка теплових електростанцій, втрата магістральних енергомереж, руйнування логістики та промислових підприємств спричинили різке падіння видобутку вугілля - фактично паралізувало вугледобувну галузь.

Втрата основних вугільних ресурсів і промислових центрів Донбасу стала причиною серйозних структурних змін в енергетичному балансі України. Зросла залежність від імпорту, збільшилося навантаження на інші генерувальні регіони, а також виникла нагальна потреба у прискореному розвитку альтернативних джерел енергії. Водночас, попри руйнування, Донбас зберігає значний потенціал для майбутнього відродження. Ресурсна база, вигідне географічне положення, перспективи розвитку газовидобутку (зокрема сланцевого), а також можливість створення сучасної низьковуглецевої економіки відкривають шляхи для нового промислового і технологічного зростання.

Війна перетворила Донбас з одного з найбільших промислових центрів Європи на територію масштабних руйнувань і техногенної загрози. Проте його потенціал не вичерпано. Після деокупації регіон може стати майданчиком для сучасної енергетичної, технологічної та економічної трансформації. Відродження

Донбасу можливе лише за умови комплексного підходу — розмінування, реконструкції критичної інфраструктури, розвитку нових галузей, модернізації

енергетики та активної участі держави й міжнародних партнерів (рис. 7).

Рис. 7. Пропозиції, щодо відродження Донбасу та енергетичної галузі

Джерело: розроблено автором

Російсько – українська війна, від самого початку, мала значно глибші підстави, ніж «гуманітарна місія». Багатство Донбасу — від потужних вугільних кластерів до перспективних газових площ — стали чинником, що перетворив регіон на одну з ключових цілей

російської агресії.

Втім, за межами холодної логіки ресурсних інтересів, війна має глибоко людський вимір. Донбас утратив шахти, заводи й цілі міста, але не здатність відроджуватися. Підтвердженням тому, є його історичний

досвід, і внутрішній потенціал. Попри всі руйнування, він незламаний. Донбас обов'язково відродиться, адже його сила — не лише у копалинах і промислових гігантах, а передусім у людях, які навіть після

найтемніших років зберігають у серці світло. Ворог не здатен його загасити, бо воно є частиною світла українців, яке не здатна загасити жодна «імперія»!

Список використаних джерел:

1. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Донецькій області в 2021 році. (2022). Mepr.gov.ua. URL: <https://surl.li/tiwvmt>
2. Дністрянський М.С. (2010). Політична географія та геополітика України : навч. посіб. Тернопіль : Навч. кн. - Богдан, 344 с. ISBN 978-966-10-0979-9.
3. Корисні копалини України. Vue.gov.ua. URL: https://vue.gov.ua/FREEARTICLES:Корисні_копалини_України
4. Білецький В.С. (ред). (2004-2013). Мала гірнича енциклопедія : у 3 т. Донецьк : Східний вид. дім. URL: <https://surl.li/nwngxh>
5. Галецький Л.С., Чернієнко Н.М., Брагін Ю.М. та ін. (2001). Атлас «Геологія і корисні копалини України». Київ : УІЦПТ «Геос-XXI ст.». 168 с.
6. Іванюта М.М. (ред). (1998). Атлас родовищ нафти і газу України : у 6 т. Львів : Центр Європи, 494 с.
7. Примушко С.І., Лабузна В.С., Величко В.Ф. (2018). Мінеральні ресурси України : щорічник. ДНВП «Геоінформ України». Київ, 270 с.
8. Mineral commodity summaries 2019. (2019). U.S. Department of the Interior, U.S. Geological Survey. Reston, Virginia. DOI: <https://doi.org/10.3133/70202434>
9. Омельчук О.В., Загнітко В.М., Курило М.М. (2017). Пошуки та розвідка родовищ корисних копалин. ННІ «Ін-т геології», 198 с.
10. Кисельова О.О., Кисельов Ю.О. (2018). Фізична географія Українського Донбасу : навч. посіб. для студ. географ. спец. ВНЗ. Старобільськ, 88 с. URL: <https://surl.li/jduphd>
11. Війна за ресурси — де найдорожчі корисні копалини України. (2025). Новини Live. URL: <https://surl.li/zfkdqx>
12. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
13. Даденко В. (2022). 20 визначальних битв України у війні з росією. Як вони вплинули на хід війни. Forbes. URL: <https://surl.li/wgukix>
14. Амоша О.І., Булеєв І.П., Залознова Ю.С. та ін. (2017). Промисловість України 2014-2016 : невикористані можливості, шляхи відновлення, модернізації та сучасної розбудови : монографія. Київ, 554 с. URL: <https://surl.li/ubignr>
15. Амоша О.І., Вишневецький В.П., Збаразська Л.О. та ін. (2014). Промисловість і промислова політика України 2013: актуальні тренди, виклики, можливості : наук.-аналіт. доповідь. Донецьк : ІЕП НАН України, 200 с. URL: <https://surl.li/csoymn>
16. Про проєкт «Надра Юзівська». URL: <https://nadrayuzivska.com/about/>
17. Війна на Донбасі : реалії та перспективи врегулювання. (2019). URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Donbas.pdf
18. Амоша О.І., Булеєв І.П., Брюховецька Н.Ю. та ін. (2016). Промисловість Донецької та Луганської областей : проблеми подальшого функціонування та відновлення : наук.-аналіт. доп. Київ, 152 с. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/monografiyi/2016/2016_mono_Dopovid.pdf
19. Росіяни окупували понад 67% території Донеччини — Філашкін. (2025). Вчасно. URL: <https://vchasnoua.com/news/rosiiani-okupuvali-ponad-67-teritoriyi-doneccini-filaskin>
20. Російська окупація Донецької області. URL: <https://surl.li/omeiot>
21. Дорошенко А., Галасюк А. (2025). «Системно по збагачувальних фабриках, чітко по підстанціях». Як РФ руйнує шахти Донбасу та куди першочергово цілить. Суспільне Донбас. URL: <https://surl.li/shlrvtv>
22. У Донецькій області на підконтрольній території України працює лише одна шахта – Волинець. (2025). Новини Донбасу. URL: <https://surl.li/swjtbu>
23. Донбас без шахт : як рф війна знищила вугільну промисловість, що втратила Україна та чи є шанси на відродження регіону. (2025). Вчасно. URL: <https://surl.li/iemikt>
24. LIGA360. Аналітична система. URL: <https://ligazakon.net/>
25. Вугільний дизбаланс : що сталося з шахтами Донбасу? (2025). URL: <https://surl.li/cc/tmftfi>
26. Гринь А. (2025). Донеччина втратила головні вугледобувні підприємства: промисловість на межі виживання. Новини Краматорського регіону. URL: <https://kramrayon.com.ua/region/vidobutok-vugillya/>

References:

1. Rehionalna dopovid pro stan navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha v Donetskii oblasti v 2021 rotsi [Regional report on the state of the environment in Donetsk region in 2021]. (2022). Mepr.gov.ua. Retrieved from: <https://surl.li/tiwvmt> [in Ukrainian].
2. Dnistrianskyi, M.S. (2010). Politychna heohrafiia ta heopolityka Ukrainy [Political geography and geopolitics of Ukraine]: textbook. Ternopil: Textbook - Bohdan, 344 p. ISBN 978-966-10-0979-9. [in Ukrainian].
3. Korysni kopalyny Ukrainy [Minerals of Ukraine]. Vue.gov.ua. Retrieved from:

https://vue.gov.ua/FREEARTICLES:Minerals_of_Ukraine [in Ukrainian].

4. Biletskyi, V.S. (red). (2004-2013). Mala hirnycha entsyklopediia : u 3 t. [Small Mining Encyclopedia : in 3 vol.]. Donetsk: Skhidny Publishing House. Retrieved from: <https://surl.li/nwngxh> [in Ukrainian].
5. Haletskyi, L.S., Cherniienko, N.M., Brahyn, Yu.M. ta in. (2001). Atlas «Heolohiia i korysni kopalyny Ukrainy» [Atlas «Geology and Mineral Resources of Ukraine»]. Kyiv: UICPT «Geos-XXI century». 168 p. [in Ukrainian].
6. Ivaniuta, M.M. (red). (1998). Atlas rodovyschch nafty i hazu Ukrainy : u 6 t. [Atlas of oil and gas fields of Ukraine : in 6 vol.]. Lviv: Center of Europe, 494 p. [in Ukrainian].
7. Prymushko, S.I., Labuzna, V.S., & Velychko, V.F. (2018). Mineralni resursy Ukrainy [Mineral resources of Ukraine]: yearbook. State Enterprise «Geoinform of Ukraine». Kyiv, 270 p. [in Ukrainian].
8. Mineral commodity summaries 2019. (2019). U.S. Department of the Interior, U.S. Geological Survey. Reston, Virginia. DOI: <https://doi.org/10.3133/70202434> [in English].
9. Omelchuk, O.V., Zahnitko, V.M., & Kurylo, M.M. (2017). Poshuky ta rozvidka rodovyschch korysnykh kopalyn [Search and exploration of mineral deposits]. Scientific Research Institute «Institute of Geology», 198 p. [in Ukrainian].
10. Kyselova, O.O., & Kyselov, Yu.O. (2018). Fizychna heohrafiia Ukrainskoho Donbasu [Physical geography of the Ukrainian Donbass] : textbook for students of geography at specialized universities. Starobilsk, 88 p. Retrieved from: <https://surl.li/jduphd> [in Ukrainian].
11. Viina za resursy — de naidorozhchi korysni kopalyny Ukrainy [The war for resources — where are the most expensive minerals in Ukraine]. (2025). News Live. Retrieved from: <https://surl.li/zfkdxq> [in Ukrainian].
12. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
13. Datsenko, V. (2022). 20 vyznachalnykh bytv Ukrainy u viini z rosiieiu. Yak vony vplynuly na khid viiny [20 defining battles of Ukraine in the war with russia. How they influenced the course of the war]. Forbes. Retrieved from: <https://surl.li/wrukix> [in Ukrainian].
14. Amosha, O.I., Bulieiev, I.P., Zaloznova, Yu.S. ta in. (2017). Promyslovist Ukrainy 2014-2016 : nevykorystani mozhlyvosti, shliakhy vidnovlennia, modernizatsii ta suchasnoi rozbudovy [Industry of Ukraine 2014-2016 : Untapped Opportunities, Ways of Restoration, Modernization and Modern Development] : monograph. Kyiv, 554 p. Retrieved from: <https://surl.li/ubignr> [in Ukrainian].
15. Amosha, O.I., Vyshnevskiy, V.P., Zbarazska, L.O. ta in. (2014). Promyslovist i promyslova polityka Ukrainy 2013: aktualni trendy, vyklyky, mozhlyvosti [Industry and industrial policy of Ukraine 2013: current trends, challenges, opportunities: scientific-analytical report]. Donetsk: Institute of Industrial Engineering of the National Academy of Sciences of Ukraine, 200 p. Retrieved from: <https://surl.li/csoymn> [in Ukrainian].
16. Pro proekt «Nadra Yuzivska» [About the project «Nadra Yuzivska»]. Retrieved from: <https://nadrayuzivska.com/about/> [in Ukrainian].
17. Viina na Donbasi : realii ta perspektyvy vrehuliuvannia [The War in Donbas : Realities and Prospects for a Settlement]. (2019). Retrieved from: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Donbas.pdf [in Ukrainian].
18. Amosha, O.I., Bulieiev, I.P., Briukhovetska, N.Iu. ta in. (2016). Promyslovist Donetskoi ta Luhanskoi oblasti : problemy podalshoho funktsionuvannia ta vidnovlennia [Industry of Donetsk and Luhansk regions: problems of further functioning and restoration] : scientific-analytical supplement. Kyiv, 152 p. Retrieved from: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/monografiyi/2016/2016_mono_Dopovid.pdf [in Ukrainian].
19. Rosiiani okupuvaly ponad 67% terytorii Donechchyny — Filashkin [Russians occupied over 67% of Donetsk region — Filashkin]. (2025). Timely. Retrieved from: <https://vchasnoua.com/news/rosiiani-okupuvali-ponad-67-teritoriyi-doneccini-filaskin> [in Ukrainian].
20. Rosiiska okupatsiia Donetskoi oblasti [Russian occupation of Donetsk region]. Retrieved from: <https://surl.li/omeiot> [in Ukrainian].
21. Doroshenko, A., & Halasiuk, A. (2025). «Systemno po zbahachuvalnykh fabrykakh, chitko po pidstantsiakh». Yak RF ruinuie shakhty Donbasu ta kudy pershocherhovo tsilyt [«Systematically at enrichment plants, clearly at substations». How the Russian Federation is destroying mines in Donbas and where it is primarily targeting]. Public Donbas. Retrieved from: <https://surl.li/shlrv> [in Ukrainian].
22. U Donetskii oblasti na pidkontrolnii terytorii Ukrainy pratsiuie lyshe odna shakhta–Volynets [In Donetsk region, only one mine operates in the territory controlled by Ukraine–Volynets]. (2025). Donbas News. Retrieved from: <https://surl.li/swjtbu> [in Ukrainian].
23. Donbas bez shakht : yak rf viina znyshchyla vuhilnu promyslovist, shcho vtratyla Ukraina ta chy ye shansy na vidrodzhennia rehionu [Donbas without mines : how the Russian war destroyed the coal industry, what Ukraine lost and are there any chances for the revival of the region]. (2025). Timely. Retrieved from: <https://surl.li/iemikt> [in Ukrainian].
24. LIGA360. Analitichna systema [LIGA360. Analytical system]. Retrieved from: <https://ligazakon.net/>
25. Vuhilnyi dyzbalans : shcho stalosia z shakhtamy Donbasu? [Coal imbalance: what happened to the mines of Donbas?] (2025). Retrieved from: <https://surl.li/cc/tmftfi> [in Ukrainian].
26. Hryn, A. (2025). Donechchyna vtratyla holovni vuhledobuvni pidpriemstva: promyslovist na mezhi vyzhyvannia [Donetsk region lost its main coal mining enterprises: industry on the verge of survival]. News of the Kramatorsk region. Retrieved from: <https://kramrayon.com.ua/region/vidobutok-vugillya/> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 27.11.2025 р.

Дата прийняття статті до друку: 17.12.2025 р.